

CONFLICTUL LINGVISTIC ÎN CONDIȚII DE BILINGVISM

Dr. hab. **Irina CONDREA**
Universitatea de Stat din Moldova

LINGUISTIC CONFLICT IN THE CONDITIONS OF BILINGUALISM

Summary. Bilingualism is a spread phenomena, which generates an increased interest for specialists from different fields, like linguistics, psychology, didactics, politology, sociolinguistics. The bilingualism typology is various and it is in a continuous modification. From the psycho-pedagogical, political and cultural points of view the most important processes are connected with the individual bilingualism and with the collective bilingualism. The individual bilingualism refers to pedagogical and cultural problems, but the collective bilingualism is connected with aspects that refer to the complicated and social processes, that can due to the tensions or conflicts which are based on linguistic conflicts. In the Republic of Moldova the bilingualism is generated by Romanian and Russian languages, which compete for a long time and this competition represents permanent focus of linguistic conflicts.

Keywords: linguistic contact, linguistic conflict, individual bilingualism, collective bilingualism, semilingualism, linguistic diversity, multilingualism.

Rezumat. Bilingvismul este un fenomen răspândit, care în perioada actuală generează un interes sporit din partea mai multor specialiști din domenii diferite, cum ar fi lingvistica, psihologia, didactica, sociologia, politologia, sociolingvistica ș.a. Tipologia bilingvismului este foarte vastă și se modifică în permanență, însă cele mai importante procese de ordin psihopedagogic, social-politic și cultural sunt legate de bilingvismul individual și de bilingvismul colectiv. În timp ce bilingvismul individual pune probleme mai mult de ordin pedagogic și cultural, bilingvismul colectiv are multe aspecte legate de anumite procese politice și sociale complicate, ce pot conduce la tensiuni și ciocniri, care au la bază conflictul lingvistic. În Republica Moldova situația de bilingvism este dată de limbile română și rusă, care concurează timp îndelungat și această concurență reprezintă un focar permanent de conflicte lingvistice.

Cuvinte-cheie: contact lingvistic, conflict lingvistic, bilingvism individual, bilingvism colectiv, semilingvism, diversitate lingvistică, multilingvism.

Bilingvismul reprezintă o formă a contactului dintre limbi, care se manifestă prin faptul că o persoană, un grup de persoane sau întreaga societate utilizează în mod curent două limbi, care, de regulă, în procesul comunicării, au funcții diferite și gradul de cunoaștere al acestora este diferit. Cei care încearcă să elaboreze o tipologie a bilingvismului se confruntă cu problema complexității fenomenului, care se regăsește în „listele” tot mai vaste de variații, cum ar fi acestea:

- bilingvismul vorbitorilor culti;
- bilingvismul vorbitorilor obișnuiți;
- bilingvismul colectiv sau de masă;
- bilingvismul superstrat germanic și limbile romanice occidentale;
- bilingvismul superstrat slav și limba română;
- bilingvismul colectiv oficial;
- bilingvismul enclavelor lingvistice;
- bilingvismul individual;
- bilingvismul natural;
- bilingvismul voluntar;
- bilingvismul decretat [1].

Cei care studiază fenomenul vor completa această listă cu noi și noi forme și denumiri, în funcție de aspectul studiat și de situația concretă.

Bilingvismul, în linii mari, se manifestă mai pregnant pe două planuri: cel individual și cel social. **Bilingvismul individual** de multe ori apare în cadrul familiei (căsătorii mixte, contacte permanente cu persoane care vorbesc o altă limbă etc.) sau este o alegere conștientă, generată de anumite necesități/preferințe, când persoana respectivă achiziționează a doua limbă în mod benevol, de multe ori printr-o formă sau alta de învățare.

Se poate observa că bilingvismul individual/benevol/ pragmatic/ este cel care stimulează progresul, pune în funcțiune capacitățile intelectuale și contribuie la dezvoltarea spirituală și culturală a persoanei. Și asta, în primul rând, pentru că învățarea (conștientă) limbilor cere nu doar efort, ci și capacități, înclinații, talent, dorință, calități pe care nu toți oamenii le posedă în aceeași măsură: unul învață limbile mai ușor, din zbor, altul – cu multă dificultate. Persoanele care știu două sau mai multe limbi, la nivel de performanță, nu doar ca o competență elementară, au fost întotdeauna înalt apreciate, cunoașterea limbilor numărându-se printre calitățile intelectuale cele mai căutate.

Bilingvismul este forma primară și cea mai răspândită a contactului lingvistic și este generat de *esența dialogală a comunicării*, care presupune existența emițătorului și a receptorului, când aceștia pot fi vorbitori de limbi diferite. În orice grup

ne-monolingv dialogul, comunicarea foarte rar depășește numărul de două limbi, care, de exemplu, în familiile mixte, sunt cele două limbi native ale părinților, limba mamei și limba tatălui. Acest model bilingv se răspândește și asupra grupurilor mai mari, în care, oricâte limbi ar fi vorbite de membrii grupului, comunicarea, în general, se desfășoară în nu mai mult de două limbi. Iar în plan social, o comunitate devine bilingvă datorită existenței mai multor indivizi ce posedă două limbi.

Anume bilingvismul individual a atras inițial atenția specialiștilor, care au examinat modul în care un individ utilizează două sisteme lingvistice diferite, astfel că primele și, de fapt, cele mai multe definiții se referă la bilingvismul individual. De exemplu, Bloomfeld, încă prin 1935, definea bilingvismul ca posedare de către o persoană a competențelor de vorbitor nativ în două limbi, aceasta presupunând cunoașterea perfectă a fiecărui idiom; or ideea că bilingv este doar acela care posedă în egală măsură două limbi nu totdeauna este confirmată de realitate. De cele mai multe ori, vorbind despre bilingvism, cercetătorii invocă *gradul de cunoaștere* a limbii a doua, nematerne (schematic, cele două limbi sunt prezentate ca *L1 – limba maternă*, *L2 – limba străină/nematernă*). Felul în care o persoană achiziționează o limbă străină și pune în aplicare competențele sale, performanțele obținute de bilingvi, vârsta de la care copiii pot începe să învețe limbile străine etc. etc. sunt probleme care se află de mult timp în atenția mai multor specialiști din diverse domenii, cum ar fi lingvistica, psihologia, sociologia, pedagogia, neurologia ș.a. [A se vedea 2 ș.a.] Din perspectiva modului de manifestare a competențelor lingvistice, bilingvismul individual capătă cele mai diverse denumiri și caracteristici, cu semnificații adeseori disjunctive, printre care atestăm: *bilingvism echilibrat*, *bilingvism dominant*, *bilingvism precoce*, *bilingvism tardiv*, *bilingvism simultan*, *bilingvism consecutiv* (cu variante de tipul *bilingvism precoce simultan*, *bilingvism precoce consecutiv* ș.a.), *bilingvism al adolescenților*, *bilingvism al adulților* etc.

Multitudinea situațiilor în care vorbitorii recurg la două limbi, felul în care se descurcă cu fiecare din ele, particularitățile de gândire, de exprimare, de percepție, de cultură etc., pe care le etalează bilingvii și multe alte aspecte, legate de contactul dintre limbi la nivel individual, au generat numeroase clișee, speculații și idei preconcepute, numite de unii specialiști „mituri despre bilingvism”. Calificativul de „mit” are în vedere faptul că asemenea aserțiuni sunt false, și asta pentru că există destul de multe

prejudecăți în ceea ce privește percepția bilingvismului și a efectelor sale.

Un reputat specialist în materie, François Grosjean, afirmă că în legătură cu bilingvismul au apărut numeroase mituri, cum ar fi că bilingvii vorbesc fără accent cele două limbi, că limbile sunt învățate doar în copilărie, că toți bilingvii sunt în mod obligatoriu biculturali ș.a. [3]. În ceea ce privește aspectele psihopedagogice, ce se referă la învățarea limbilor și la condițiile în care se obțin competențele de comunicare în două limbi, de asemenea, există numeroase cercetări, dar și o vastă „mitologie”, care reiese din practicile individuale și din percepția personală a celor care s-au confruntat cu această problemă. Printre părerile mai mult sau mai puțin răspândite sunt cele că bilingvismul echilibrat poate fi achiziționat doar în copilărie, că cei care sunt bilingvi din copilărie vor fi mai târziu traducători foarte buni; că o limbă străină poate fi învățată doar după ce copilul și-a însușit în totalitate limba maternă sau că bilingvismul este o excepție, regula fiind monolingvismul ș.a.[4].

În condițiile actuale, când mobilitatea populației este deosebit de activă în toate țările, problema învățării/predării limbilor a devenit o preocupare constantă a Consiliului European, dar și a altor organisme internaționale, interesate de comunicarea eficientă și de înlăturarea barierelor lingvistice prin învățarea limbilor. Conform standardelor promovate de CE, gradul de cunoaștere a limbilor poate fi diferit și se poate încadra în unul din nivelurile comune de referință, și anume:

- A1: Nivelul introductiv sau de descoperire (Niveau introductif ou découverte; Breakthrough)
- A2: Nivelul intermediar sau de supraviețuire (Niveau intermédiaire ou de survie ; Waystage)
- B1: Nivelul-prag (Niveau seuil; Threshold)
- B2: Nivelul avansat sau utilizator independent (Niveau avancé ou utilisateur indépendant; Vantage)
- C1: Nivelul autonom (Niveau autonome; Effective Operational Proficiency)
- C2: Nivelul de măiestrie sau perfecțiune (Maîtrise; Mastery) [5, p.30].

Bineînțeles că aplicarea acestei grile de cunoaștere are loc în cazul în care persoanele ori învață limbile printr-o formă de școlarizare, ori sunt interesate să obțină un certificat de competențe lingvistice în anumite limbi. Uniunea Europeană promovează și susține învățarea limbilor străine, exprimând dezideratul ca fiecare cetățean să cunoască, în afară de limba maternă, cel puțin încă două limbi. Aceasta ar contribui la o mai bună înțelegere și conlucrare între oameni și între comunități, dar și la instaurarea unui

nivel mai mare al toleranței față de limba și cultura celuilalt.

Bilingvismul colectiv sau social, care cuprinde parțial sau total o anumită comunitate, este de cele mai multe ori impus, fiind rezultatul unor contacte economice sau de altă natură, al unor acțiuni politice, promovate de structurile statale. Exemple clasice în acest sens reprezintă politicile lingvistice ale țărilor metropole în teritoriile colonizate, unde era impusă limba colonizatorilor, ca limbă a autorităților, cu funcții mai largi și cu un prestigiu social-economic mai înalt decât al limbilor băștinașe. Un astfel de bilingvism impus este și cel din Republica Moldova, unde limba rusă a fost intens promovată de către autoritățile țariste după anexarea Basarabiei în 1812, precum și în perioada sovietică, atunci când rusa avea un statut privilegiat în toate republicile fostei URSS.

Bilingvismul social este cu precădere consecința contactului dintre limbi la nivelul colectivității, când oamenii deprind o altă limbă selectiv, ghidați doar de necesitățile curente de comunicare, și își însușesc anumite structuri lexicale și gramaticale în mod intuitiv, de la vorbitorii nativi cu care vin în contact. De cele mai multe ori, în asemenea situații, are loc însușirea nesistematizată, haotică a limbii dominante, din motivul că aceasta este promovată de autorități și are un prestigiu mai mare. Un astfel de contact lingvistic generează și cele mai multe probleme de exprimare, atât în limba maternă, cât și în limba străină, deoarece preluarea stihinică a unor forme din limba străină se face prin corelarea acestora cu sistemul propriei limbi și din perspectiva acesteia, ajungându-se la forme de exprimare hibride, provenite din amestecul celor două idiomuri. În felul acesta a apărut fenomenul numit de mulți autori *semilingvism*, ceea ce este „incapacitatea individului de a vorbi clar, coerent și elaborat în vreuna dintre limbi, înapoierea culturală și depersonalizarea sa” [6].

Anume acest bilingvism necontrolat modifică configurația limbii vorbite, în cazul nostru a românei influențate de rusă, în care apar numeroase abateri de la normele limbii literare. Printre acestea se atestă cel mai des: *împrumuturile nejustificate*, de tipul picienie (biscuit), davlenie (tensiune arterială), culioc (pungă de plastic), malină (zmeură), bancă (borcan), coftă (bluză); *calchieri* ca necătând, cu sârbătoarea!, nu se primește; *devieri la utilizarea prepozițiilor*: a plecat la Italia, locuiește sub Odesa, este îndrăgostit în muzică; *accentuarea incorectă și pronunția influențată de fonetismul limbii ruse*: diplómă, televizor, dólar; *expresii traduse mot-à-mot*: au jucat nunta, a dat cu fața-n glod, anul școlar e

pe nas; *forme argotice*: karoce, prikol, tusofkă, pațan etc. În unele zone cu vorbitori de română, cum ar fi Transnistria sau regiunea Odesa, fenomenul ia proporții catastrofale, reprezentând o formă avansată de asimilare lingvistică [7, p.68-69]. Despre degradarea limbii române vorbite în condițiile bilingvismului social s-au scris nenumărate articole [a se vedea, de exemplu, 8 ș.a.] și această degradare este una dintre cauzele nemulțumirii față de un asemenea tip de bilingvism, care îi afectează doar pe băștinași, pe când vorbitorii de limbă rusă rămân, în mare parte, monolingvi. Situația când rusofonii nu vorbesc limbile țărilor/republicilor în care locuiesc este una generalizată în spațiul ex-sovietic și acest lucru generează tensiuni permanente în societate. În Lituania, spre exemplu, lucrurile arată astfel: „În timpul perioadei sovietice, limba lituaniană a fost, puțin câte puțin, înlocuită de limba rusă. Rusificarea a fost și mai dură decât în timpul perioadei de guvernare a țarilor ruși. A fost promovată o politică de bilingvism, în care era stipulată doar obligativitatea pentru lituanieni de a învăța limba rusă, în timp ce rușii nu-și băteau capul să învețe limba lituaniană... Cunoașterea limbii ruse devenise o necesitate socială, și, pe la sfârșitul anilor 1980, erau deja în jur de 90% de tineri lituanieni, cu vârste cuprinse între 16 și 25 de ani, care vorbeau fluent rusa. Acest „bilingvism” a condus la degradarea foneticii, morfologiei, sintaxei și, mai cu seamă, a vocabularului lituanian” [9].

Acest „dezechilibru lingvistic” conduce, de regulă, la situațiile de *conflict lingvistic*, deoarece fiecare parte luptă pentru supremația propriei limbi și pentru utilizarea acesteia în toate sferele vieții sociale. Astfel, „conceptul de conflict lingvistic ar putea fi aplicat de fiecare dată, când două grupuri diferențiate din punct de vedere lingvistic coabitează în cadrul aceleiași organizări statale, iar unul din cele două grupuri are față de celălalt avantaje legale sau de facto” [10, p. 66]. Avantajele sunt pentru limba dominantă, care capătă o răspândire mai mare și o utilizare mai largă în toate sferele vieții sociale, precum și un statut juridic preferențial, iar limba dominată are răspândire mai redusă și mai puține drepturi.

Conflictul lingvistic poate fi unul latent sau poate izbucni cu putere în anumite condiții, cum au fost cele din perioada destrămării imperiului sovietic. În fosta URSS limba rusă era dominantă, ea avea toate funcțiile limbii de stat, înlocuind limbile celorlalte popoare în cele mai multe domenii ale vieții sociale, de exemplu, în instituțiile statului, în administrație, în știință, în învățământ ș.a.

Or, situația limbii ruse după 1989 s-a schimbat. Cu toate că în societatea noastră, în Republica Moldova, se vorbește destul de mult în limba rusă, aceasta nu mai are privilegiul de a fi limbă dominantă, ca în perioada URSS, deși vorbitorii de limbă rusă fac periodic tentative de a-i reda statutul de limbă oficială, pentru a putea rămâne în continuare monolingvi. Încă din 1989 până în prezent, faptul că mulți rusofoni nu cunosc și nu utilizează în comunicare limba de stat este un motiv de disensiuni, care degenerază, din când în când, în declarații dure din ambele părți și în diverse provocări cu tentă politică. Mulți rusofoni – fie că nu vor, nu pot, nu sunt obligați, nu sunt motivați, nu sunt interesați etc. să învețe și să utilizeze limba română – încearcă să recapete statutul de limbă dominantă pentru rusă, invocând drepturile omului, legislația lingvistică (învechită și anacronică, dar în favoarea limbii ruse), precum și faptul că ar avea loc o discriminare pe criterii lingvistice, atunci când pentru angajarea în anumite funcții se cere cunoașterea limbii de stat. Însă mulți vorbitori de rusă, inclusiv majoritatea studenților, consideră că învățarea și cunoașterea limbii române este un avantaj pentru ei și o posibilitate reală de a se încadra în societate.

Autoritățile fac pași concreți, meniți să-i susțină pe cei care vor să învețe limba română în cadrul unor cursuri pentru diverse categorii de specialiști din domeniul economiei naționale. Într-o informație de ultimă oră se arată că „beneficiarii cursurilor de limbă română spun că au nevoie de aceste cunoștințe pentru a se descurca mai bine la școală și pentru a se înțelege mai ușor cu vorbitorii de română. Din 1 septembrie, vor studia româna și profesorii aolingvi din toate raioanele țării. La moment au fost depuse peste 2000 de cereri”[11].

Integrarea în societate, în câmpul muncii prin învățarea limbii de stat este acceptată mai mult de persoanele cu studii superioare și de specialiști cu studii medii, care vor să-și mențină locul de muncă. Pe de altă parte, există mulți rusofoni, în special din Găgăuzia, orientați spre piața de muncă din Rusia, iar pentru aceștia limba română nu mai prezintă interes și învățarea acesteia este considerată ca o povară în plus, chiar și în școală. Ideea că înăsprirea condițiilor de susținere a examenelor de BAC îi va determina pe toți elevii rusofoni să învețe mai cu sârg limba română în unele cazuri poate să rămână doar la nivel de presupunție. În ultimul timp, mai multe familii de rusofoni își transferă copiii la școlile din Transnistria, unde, în opinia lor, este mai ușor de învățat, iar cu studiile de acolo vor avea mai lesne acces în Rusia. De exemplu, în satul Beșalma din UTA Găgăuzia, la

începutul anului școlar 2014-2015 circa 60 la sută din absolvenții claselor a IX-a nu s-au mai înscris la liceu, ci au plecat să-și continue studiile în regiunea transnistreană sau în Rusia [12].

Astfel, pentru rusofoni se profilează o situație cu mai multe variante, legate de studierea/cunoașterea limbii române.

O tendință pozitivă este cea de a studia limba română în cadrul cursurilor și al altor forme de calificare și școlarizare, aceasta fiind o opțiune conștientă, în special a persoanelor calificate, cu un nivel bun de studii. Există și școli, licee rusești, mai cu seamă în mediul urban, în capitală, în care limba română este predată la un nivel înalt, iar majoritatea absolvenților acestor școli se pot integra în societate, pot accede la studii superioare în limba română. Mulți profesori și alți specialiști menționează o anumită creștere a interesului pentru învățarea limbii române. Iată opinia unei profesoare de română de la un liceu cu predare în limba rusă din Chișinău: „Dacă după ce am terminat studiile la universitate auzeam în repetate rânduri fie în clasă, fie în stradă vorbe dureoase, chiar ofensatoare de genul „На фигу мне ваш цэранский язык? (De ce am nevoie de limba voastră țărănească?, n.red.)”, acum există un interes în rândul părinților și elevilor de a învăța limba română, care trebuie menținut neapărat” [13].

Altă tendință, situată la polul opus, este cea de abandon și de neglijare a limbii de stat în urma orientării spre școlile și spre piața muncii din Rusia. Este vorba de opțiunea persoanelor preponderent tinere sau a familiilor acestora. Intensificarea proceselor migraționiste, precum și un anumit tip de propagandă politică ar putea amplifica acest proces, în special în comunitățile cu populație preponderent rusofonă, cum sunt cele din UTA Găgăuzia.

În sfârșit, există un număr destul de mare de persoane în vârstă, vorbitoare de rusă, care, deși au trăit toată viața lor în Republica Moldova, nu au învățat limba română și nici nu o vor învăța, pentru că ori sunt pensionari, ori au trecut deja de apogeul carierei lor profesionale, ori pentru că lucrează în domenii în care se pot descurca fără cunoașterea limbii române, de exemplu în agricultură sau ca muncitori necalificați. Multe persoane din această categorie au cunoștințe elementare de română, însă manifestă multă reticență sau chiar ură față de limba română și față de tot ce este românesc, enclavizându-se în propria limbă și cultură. Acesta este grupul nostalgicilor după vremurile apuse, orientați spre trecut; deși acum ei nu mai au putere decizională, contingentul lor poate influența evoluția unor anumite situații, în special în campaniile elec-

torale sau la referendumuri, când diverse forțe politice pedalează anume pe elementele nostalgice și pe dorința unora de a rămâne doar în spațiul rusofon.

De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că situația de bilingvism din Republica Moldova este determinată nu doar de vorbitorii nativi ai limbilor română și rusă, adică de moldovenii și de rușii, ci și de reprezentanții altor etnii, în special, ucrainenii, găgăuzii și bulgarii, care în mare parte își abandonează propriile limbi materne și adoptă limba rusă. De aceea, în Republica Moldova, limbile care contează în comunicarea instituțională, la nivelul societății, în ansamblu, sunt româna și rusa, celelalte limbi, minoritare, au o pondere comunicativă redusă și reprezintă doar forme de manifestare a culturii spirituale a etniilor respective. Statul susține prin diverse mijloace dezvoltarea și promovarea limbilor minoritare, ca valori spirituale ale întregii societăți. Anume acest aspect este accentuat de documentele de politici lingvistice europene, care acordă atenție și susținere limbilor minoritare, celor cu puțini vorbitori sau pe cale de dispariție.

Astfel, conform „Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare”, prin expresia *limbi regionale sau minoritare* se înțeleg limbile:

i. folosite în mod tradițional într-o anumită zonă a unui stat de către cetățenii aceluia stat, care constituie un grup numeric inferior restului populației statului; și

ii. diferite de limba (-ile) oficială a (ale) aceluia stat; ea nu include nici dialectele limbii (-ilor) oficiale a (ale) statului, nici limbile migrantilor [14].

În prezent, în Republica Moldova statutul de limbi minoritare îl au 8 limbi: *bulgară, găgăuză, germană, idiș, poloneză, romani, rusă, ucraineană*.

Situația de bilingvism român-rus și rus-român, este determinată și de faptul că limba rusă, în virtutea tradițiilor moștenite de pe timpul sovietic, are încă un rol destul de important în societate. Statutul ei, ca limbă de comunicare interetnică, este stipulat de legislația în vigoare și este susținut cu multă tenacitate de minoritățile naționale, în special de găgăuzii, ucrainenii, bulgarii, care utilizează limba rusă în toate domeniile vieții sociale, aceasta, de fapt, înlocuindu-le propriile limbi naționale. Conform *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova* (1989), care deși anacronică, rămâne până acuma în vigoare, limba rusă se utilizează pe teritoriul republicii în paralel cu limba de stat în calitate de limbă de comunicare între națiuni. Dacă ar fi să evaluăm rata bilingvismului rus-național, am putea constata că aceasta este destul de mare și că ponderea limbii

ruse este, în unele regiuni/comunități una semnificativă. Moldova, spun observatorii, este singurul stat ex-sovietic în care minoritățile etnice, numite de altfel impropriu neruse, adică ucrainenii, găgăuzii, bulgarii, evreii, parțial românii – sunt supuse unui proces de rusificare prin menținerea învățământului public pentru acestea doar în limba rusă. Sub aspect lingvistic, ucrainenii, găgăuzii și bulgarii au fost și rămân un fel de anexă a comunității etnice rusești, mai cred analiștii [15].

Uniunea Europeană susține *diversitatea lingvistică și culturală* prin mai multe proiecte, care sunt promovate și în Republica Moldova. Unul dintre acestea este *Language Rich Europe* (Bogăția lingvistică a Europei), care își propune să elaboreze strategii prin a căror aplicare diversitatea să nu devină o povară, un impediment în cooperarea și colaborarea dintre oameni, ci din contra, să contribuie la îmbogățirea spirituală și la îmbunătățirea vieții.

Obiectivele generale ale proiectului *Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvistice în Europa* sunt:

- facilitarea schimbului de bune practici în promovarea dialogului intercultural și incluziunii sociale prin intermediul predării și învățării limbilor;

- promovarea cooperării europene în elaborarea politicilor și practicilor lingvistice dintr-o serie de sectoare educaționale și din societate pe ansamblu;

- ridicarea gradului de conștientizare în ce privește recomandările UE și Consiliului Europei de promovare a învățării limbilor și *diversității lingvistice* în Europa [16, p.6].

Diversitatea lingvistică trebuie bine monitorizată, este necesar ca europenii să înțeleagă și să accepte diversitatea, să învețe a fi toleranți, pentru a găsi punți de înțelegere în orice situație. Uniunea Europeană, Consiliul Europei și alte organisme internaționale acordă o mare atenție acestor probleme, deoarece practica demonstrează că, de cele mai multe ori, tentativele de instaurare a supremației unui grup, a unei comunități etnice, a unei țări etc. sunt însoțite sau precedate de conflicte lingvistice, de încercarea de a instaura supremația unor anumite limbi în detrimentul altora.

Actualmente se desfășoară un proces dificil de amenajare lingvistică, în special în țările postsovietice, în care supremația limbii ruse, în detrimentul limbilor naționale, are rădăcini adânci și lucrurile se schimbă cu greu, iar focarele de conflicte politico-lingvistice mocnesc întotdeauna și izbucnesc cu regularitate.

În funcție de evoluția situației, discursul oficialităților europene în privința limbilor este ajustat și

modificat, pentru a reflecta cât mai corect procesele care au loc. Una dintre ultimele ajustări se referă la conceptul de *multilingvism*, promovat sub aspectul diversității lingvistice și culturale. S-a dovedit că diversitatea, mozaicul lingvistic și cultural este extrem de interesant și fascinant anume prin polifonia și varietățile inedite, irepetabile ale diverselor culturi. Or, accentuarea permanentă a diversității, a multilingvismului și multiculturalismului poate conduce la diferite forme de izolare și enclavizare, însă în condițiile de astăzi comunitățile nu mai pot trăi în izolare, țările și oamenii trebuie să coopereze, iar pentru aceasta ei trebuie să-și însușească și valorile celorlalți – vecini, compatrioți, colegi etc. Din aceste motive, multilingvismul, ca model de „fărâmițare” culturală și lingvistică este înlocuit de un alt concept, cel de plurilingvism, care presupune un alt nivel de relații și de cooperare între oameni cu diverse limbi și culturi. Specialiștii consideră că „o societate *plurilingvă* este alcătuită din indivizi care sunt în majoritate plurilingvi sau multilingvi, spre deosebire de o societate multilingvă care poate fi alcătuită din indivizi monolingvi, dar vorbitori de limbi diferite” [17].

Altfel spus, „prin *plurilingvism* se înțelege în mod generic folosirea mai multor limbi de către același individ, spre deosebire de *multilingvism* care reprezintă coexistența mai multor limbi în cadrul unui grup social” [18]. Declarația de la Barcelona și Tratatul de la Lisabona prevăd însușirea a cel puțin două limbi străine încă din primii ani de școală, în afara limbii materne, în scopul integrării europene și asigurării mobilității profesionale și culturale.

În prezent, în Republica Moldova, conform noului Cod al Educației, „Statul garantează formarea și dezvoltarea competenței de comunicare în limba română, după caz, în limbile minorităților naționale, și cel puțin în două limbi de circulație internațională, din care una este limba engleză” (Art. 11, p.2). Aceste prevederi reprezintă o modalitate de adaptare a politicilor educaționale (implicit lingvistice) la actualele cerințe și standarde ale Uniunii Europene.

Autoritățile, dar și societatea civilă, trebuie să trateze cu maximă atenție și discernământ problemele legate de funcționarea limbilor, avându-se în vedere, în primul rând, valoarea culturală și social-spirituală a fiecărei limbi, astfel încât bilingvismul și multilingvismul să servească la dezvoltarea și consolidarea societății, și nu la dezbinarea ei. În acest sens, este nevoie de un program echilibrat de politici lingvistice, care, deocamdată, lipsește în țara noastră.

Bibliografie

1. <http://www.spiruharet.ro/facultati/limbi-straine/asterate/057a15d20a459134ce4490fce4fd67cc.pdf>
2. Murer Anne-Laure, Long Hélène. Développement du langage oral: les particularités de l'enfant bilingue. – Strasbourg, Juin 2004.
3. Grosjean François. „La moitié de la population mondiale, sinon plus, est bilingue” http://www.abonneecole.net/Francois-Grosjean-La-moitie-de-la-population-mondiale-sinon-plus-est-bilingue_a2011.html [10.05.2013]
4. www.google.md/?gws_rd=cr&ei=38wIUse_EePC0QXR9oCgCw#q=www.gudee.eu+le+bilinguisme
5. Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare / Comitetul Director pentru Educație „Studierea limbilor și cetățenia europeană”; trad. din lb. fr. de Gheorghe Moldovanu. – Ch.: S. n., 2003.
6. Bojoga Eugenia. Bilingvism, semilingvism și planificare lingvistică. În: Contrafort, Numărul 7-8, (177-178), iulie-august 2009 <http://www.contrafort.md/old/2009/177-178/1728.html>
7. Kiseolar Polina. Interferențe lingvistice în româna din sudul regiunii Odesa. În: Cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale. Materiale ale simpozionului științifico-practic interuniversitar, 25 mai 2012. – Chișinău: CEP USM, 2013, p. 65-72.
8. Berejan S. Degradarea vorbirii orale într-un stat, în care funcționează două limbi oficiale. <http://www.akademos.asm.md/files/Silviu%20Berejan.pdf>
9. Žilinskas Ionas. Le probleme du bilinguisme en Lituanie de nos jours. https://www.oqlf.gouv.qc.ca/ressources/bibliotheque/ouvrages/amenagement_hsr/ral01_charte_zilinkas_vf.pdf
10. Kremnitz Georg. Du „bilinguisme” au „conflit linguistique”. Cheminement de termes et de concepts. In: Language, 15e année, no 61, p. 63-74.
11. <http://www.tv7.md/ro/social/din-1-septembrie-profesorii-alolingvi-vor-invata-romana/>
12. <http://www.publika.md/>, 05.09.2014.
13. Ziarul Timpul, 01 septembrie 2014.
14. Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare. <http://www.infoeuropa.md/files/carta-europeana-a-limbilor-regionale-sau-minoritare.pdf>
15. <http://www.europalibera.org/content/article/1982368.html>
16. Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvismului în Europa. Publicat de Cambridge University Press, în numele Consiliului Britanic, noiembrie 2012.
17. Tremblay Chr. De la multilingvism la plurilingvism. <http://www.scribd.com/doc/145729829/De-Le-Multilingvism-La-Plurilingvism>
18. Ardeleanu Sanda Maria. Interculturalitate și plurilingvism. <http://www.scribd.com/doc/204053822/Interculturalitate-Si-Plurilingvism>